

Aan: Leden van Coöperatie Bommelerwaard en (potentiële) samenwerkingspartners

Datum: 15 september 2016 (versie 1.3 met bijlagen)

Betreft: "Coöperatie Bommelerwaard: Positionering t.a.v. Duurzame Energie-Investeringen"

Aanleiding tot het delen van dit document is dat Coöperatie Bommelerwaard vanuit haar doelstelling betrokken raakt bij duurzame investeringen in de Bommelerwaard, of zelf dergelijke activiteiten onderneemt. Te beginnen op het terrein van lokale groene energie. Het gaat hierbij vaak om aanzienlijke geldbedragen en het is ook daarom geboden dat de Coöperatie hierin zorgvuldig handelt. Het bestuur van de Coöperatie wil daarom aan haar leden en overige belanghebbenden zijn positie uitleggen en onderbouwen en eenieder uitnodigen binnen het geformuleerde kader samen te werken.

Doel

1. **Energie-neutraal.** Eén van de doelen van Coöperatie Bommelerwaard is de snelst mogelijke realisatie van een circulaire, energie-neutrale Bommelerwaard. Dat wil zeggen: de consumptie, zo veel mogelijk gereduceerd door energiebesparende maatregelen, van duurzame energie opgewekt binnen de Bommelerwaard, en regionaal 'gebalanceerd', mede door smart grid en opslagcapaciteit.
2. **Beleidsdoelstellingen.** Coöperatie Bommelerwaard wil zich hiermee graag inzetten voor de realisatie van de mondiale, Rijks-, provinciale en gemeentelijke energiedoelstellingen en daartoe in partnerschap met de overheid optrekken.
3. **Samenwerking.** De Coöperatie realiseert zich dat zij niet over de expertise en financiële middelen beschikt om dit op korte termijn eigenstandig te kunnen realiseren. De Coöperatie werkt daarom graag samen met andere partners binnen en buiten het gebied. Ze nodigt deze partners uit mee te denken binnen het kader zoals hier geschetst en nodigt graag verbeteringen uit - we zijn tenslotte allemaal aan het leren.

Transacties bundelen

4. **Gescheiden transacties.** Traditioneel worden productie/levering en afname van energie als afzonderlijke transacties gezien op twee gescheiden markten, waar beide het 'marktspel' wordt gespeeld. Op beide markten is de burger (als consument en als belegger) prijsnemer.
5. **Verdeeld gedrag.** De burger reageert op steeds goedkopere aanbiedingen (als consument) en participeert in projecten waarvan de rendementen aantrekkelijk lijken. Hij meent zo zijn belang het beste te dienen. Opgeteld betaalt de burger (als consument) echter het rendement dat hij zelf ontvangt en stelt (als financier) de producent in staat dit zo te doen en daar diens marge aan te onttrekken.
6. **Robuust energiesysteem.** Tegelijkertijd ontstaat er niet een robuust energiesysteem dat voldoende voortvarend de duurzame doelstellingen realiseert, en dat bovendien door complexe geo-politieke spanningen beheerst wordt, waar de samenleving als geheel niet beter van wordt. Geld speelt een

lastige rol in dit verband: waar geld het doel wordt, verdwijnen de werkelijke doelen naar de achtergrond.

7. **Belasting.** Overigens betaalt de burger als belastingbetaler nog een derde keer mee: voor energieproductie worden flinke subsidies gegeven.
8. **Bundelen op gebiedsniveau.** Coöperatie Bommelerwaard wil deze twee transacties (levering en afname, en met belasting erbij: drie transacties) bundelen op gebiedsniveau en zo de burger zeggenschap teruggeven over de voorziening in deze belangrijke basisbehoefte. Voor de burger is energie een basisbehoefte en een kostenpost. De burger ziet zichzelf niet als de financier van een business case. En dat is ook niet nodig.
9. **Betaalcapaciteit.** Door productie en afname van energie op gebiedsniveau te bundelen, ontstaat een stabiel energiesysteem. Zolang de Bommelerwaard bewoond blijft, zal er vraag zijn naar energie en daarmee ook de betaalcapaciteit voor energie. Door deze betaalcapaciteit in te zetten / te committeren als investeringskapitaal, kan het gebied zijn eigen energieproductie financieren.
10. **Energie(systeem) kopen.** Het lijkt op het verschil tussen een huis huren en een huis kopen: als je huurt, blijft het geld wegstromen; als je koopt, is na aflossing het huis van jezelf. Op termijn is de laatste vaak goedkoper; het geeft ten minste een onafhankelijker beleving. Op dezelfde manier kun je ook kijken naar energie kopen ('een huis huren') of zelf je energie produceren ('een huis kopen').
11. **Collectief handelen.** Op het niveau van individuele huishoudens zien en doen we het al wel: zonnepanelen op het dak. Ook bedrijven wekken soms zelf hun energie op. Alleen voor wat je tekort komt of over hebt, vinden nog energietransacties plaats met het energienet. Op collectief niveau gebeurt het, behalve bij sommige grootschaliger zon-projecten, eigenlijk niet. Nu zijn er wel windmolens van burgers. En er zijn burgers die windenergie afnemen. Maar zelden gaat het om dezelfde, ene groep mensen. Het blijven toch vaak dubbele markttransacties. Als burgers investeren in energieprojecten waar ze zelf ook afnemen (mogelijk zelfs "coöperatief"), blijkt dat er toch vaak nog weer een initiërende partij uit de ruif eet.
12. **Coöperatief circulair.** Er is voor de burgers maar één manier om uit deze 'markt' te ontsnappen: het samen zelf doen, middels coöperatie-vorming. Vanuit de coöperatie kunnen de burgers samen hun energieproductie ('huis') kopen, zoveel als ze samen aan energie nodig hebben. 'Circulair': met het sluiten van de economische (en ecologische) kringloop op gebiedsniveau. Zonder dat je kunstmatig tegen elkaar wordt uitgespeeld, ten behoeve van de marge van een derde.
13. **Verantwoordelijkheid.** Door de vrijwilligheid weg te nemen, d.w.z. *binnen* de keuze tot consumptie +productie, ontstaat een situatie waar eenieder zijn gedeelde verantwoordelijkheid oppakt. Bovendien neemt iedereen zijn eigen deel van de verantwoordelijkheid, namelijk overeenkomstig de omvang van het gebruik van energie. Zo werken we individueel én gezamenlijk (coöperatief gebundeld) aan de realisatie van de doelstelling - en gaat het, mogelijk na aanvankelijke weerstand, op termijn sneller en komen we vèrder.
14. **Rondstromen.** In plaats van dat geld uit het gebied blijft wegstromen, gaat geld op deze manier rondstromen binnen het gebied. Zeker vanaf het moment dat de voorfinanciering voor de initiële investering ('de windmolen') is afgelost, wordt dat heel aantrekkelijk. En vanaf het begin van het proces versterkt de gezamenlijkheid al de sociale verbondenheid binnen het gebied. Wat ook goed is voor de bedrijvigheid. Wij menen dat circulaire gebiedsontwikkeling uiteindelijk in het belang is van ons allen, bewoners en ondernemers.
15. **Gebiedseconomie.** De ontwikkeling van een circulair gebiedsenergiesysteem, op deze wijze bezien, is een belangrijk onderdeel van gebiedseconomie en gebiedsontwikkeling. En daar hebben alle

gebiedsbewoners baat bij: goed voor het vestigingsklimaat, de voorzieningen, de waardeontwikkeling van de huizen, enz.

Uitnodiging aan gebiedsbewoners

16. **Zelflevering.** Vanuit dit perspectief wil Coöperatie Bommelerwaard de komende jaren medebewoners uit de Bommelerwaard uitnodigen duurzame energie te gaan consumeren die we zelf samen binnen het gebied gaan produceren.
17. **Tijdelijkheid.** Omdat we nu allemaal al energie consumeren en lokale productie doorlooptijd vraagt, beginnen we met een tijdelijke oplossing. Het plan is als volgt:
 - We beginnen met de centrale inkoop van lokale, groene energie (zo dicht mogelijk) elders uit het land. Terwijl we productiecapaciteit opbouwen binnen de Bommelerwaard, vervangen we deze stroom van 'buiten' steeds meer door onze eigen energie uit de Bommelerwaard.
 - We beginnen echter niet met een 'enkelvoudige' transactie: het kopen van stroom. Dan zouden we namelijk toch weer terugvallen naar het 'oude' marktdenken. Aan het contract tot inkoop van groene, lokale energie is daarom van meet af aan verbonden de 'vervangingsinvestering' voor het ontwikkelen van productiecapaciteit in de Bommelerwaard.
 - Voor de wijze waarop we die investeringsbijdrage vragen en hoe dat is verbonden aan de afname van stroom, hebben we verschillende mogelijkheden uitgewerkt.
 - Coöperatie Bommelerwaard sluit op korte termijn een overeenkomst met een energiebedrijf om de levering van lokale groene stroom aan Bommelerwaard-klanten te verzorgen. Dat dus gaandeweg vervangen zal worden door stroom uit wind, zon, warmte en/of water uit de Bommelerwaard zelf. Ook dan blijft de Coöperatie een energiebedrijf nodig hebben voor het transport van de energie en het 'balanceren' (afstemmen van actuele productie en consumptie).
18. **Voorfinanciering.** We menen dat er in de Bommelerwaard voldoende geld aanwezig is om als gebied onze eigen energie te kunnen produceren. In feite is alleen al de optelsom van onze gezamenlijke energierekeningen over de komende tien jaar voldoende om de benodigde productiecapaciteit te financieren. Als iedereen die voor lokale groene stroom uit de Bommelerwaard wil kiezen zich ook voor de langere termijn aan afname wil verbinden, dan is eigenlijk alleen de voorfinanciering het probleem. Daar zijn weer andere oplossingen voor denkbaar.

Uitnodiging aan gebiedspartners

19. **Aansluiting.** Er zijn op dit moment al enkele bestaande initiatieven binnen de Bommelerwaard om groene energie te gaan produceren, zowel op gebied van zon als wind. Met al deze initiatieven wil Coöperatie Bommelerwaard zich graag verbinden, aansluitend bij bovenstaande visie.
20. **Speelveld en spelregels.** Bommelerwaard definieert bovendien een 'speelveld' waar zij graag contracteert en waar overheid, marktpartijen en de georganiseerde burgerij evenwichtig en dienend aan het gebiedsbelang samenwerken. Bij een dergelijk nieuw speelveld hoort ook het schrijven van nieuwe spelregels. In twee bijlagen bij dit document zijn speelveld en spelregels nader verbeeld en uitgewerkt. De Coöperatie doet geweld aan haar eigen doelstelling als zij buiten dit speelveld contracteert en dat zou haar bestuur in een lastige positie brengen.
21. **Verbinding op doelstellingen.** Bommelerwaard onderzoekt de doelstellingen van deze initiatieven en om te beoordelen hoe zeer deze aansluiten bij de coöperatieve doelstelling ten aanzien van de economische en sociale gebiedsontwikkeling van de Bommelerwaard. Als 'geld' de expliciete of

impliciete, uiteindelijke doelstelling is van deze initiatieven, dan zal het vinden van deze aansluiting niet een gemakkelijke opgave worden.

22. **Vergoeding.** Coöperatie Bommelerwaar is er vóór dat initiatiefnemers van projecten, aansluitend bij de doelstelling van circulaire gebiedsontwikkeling, passend worden beloond. Passend wil ten minste zeggen transparant en uitlegbaar. En passend bij de geleverde bijdrage, inclusief het risico dat initiatiefnemers daarbij lopen. Als dat een permanente bijdrage betreft, dan past een permanente beloning. Voor elke vorm en hoogte van beloning geldt het belang van gezonde gebiedsontwikkeling en daarmee van alle bewoners en ondernemers als uitgangspunt. Wij zien als bijpassende waarderingsgrondslag die van de 'circulaire marktwaarde van grond en gebied' (© DCS/TSG).
23. **Zeggenschap.** De betrokkenheid van Coöperatie Bommelerwaar beperkt zicht niet tot het financiële deel van het eigendom. Ook zeggenschap is van wezenlijk belang. Het deel van de zeggenschap waarin zij dan met name geïnteresseerd is, is het borgen dat wat de doelstelling van het initiatief is, ook de doelstelling blijft. En dat bijvoorbeeld 'geld' van middel niet toch tot doel verwordt.
24. **Mobiliseren.** De kern van de participatie van Coöperatie Bommelerwaar ligt evenwel op het mobiliseren van gebiedsbewoners aansluitend bij de doelstelling van de Coöperatie. Zij doet dit door communicatie en het betrekken van leden bij een grote diversiteit aan gebiedseconomische transacties die aansluitend bij de behoeften van de huishoudens (particulier en zakelijk) en daarmee het gebied. In partnerschap met derde organisaties wil zij graag deze bijdrage inbrengen.
25. **Learning Lab.** Een andere kwaliteit die Coöperatie Bommelerwaar kan inbrengen, vanuit haar verbinding landelijk met De Coöperatieve Samenleving en regionaal Gebiedscoöperatie Rivierenland en het aan haar verbonden Coöperatief Energie Diensten Bedrijf Rivierenland, is de ontwikkeling van een 'Learning Lab' in relatie tot de (experiment)wetsomgeving en in het bijzonder de Omgevingswet. Zo werken we samen en met gebiedspartners aan behulpzame wet- en regelgeving voor coöperatieve circulaire gebiedsontwikkeling.

Aftiteling

Deze tekst werd geschreven op de dag waarop het KNMI meldde dat het nog nooit zo laat in het jaar zo warm was. Het is onze hoop dat bovenstaande visie zal bijdragen aan een beter klimaat voor een menselijke economie en samenleving, ook vanuit dat perspectief.

Voor nadere informatie en contact:

Bestuur Coöperatie Bommelerwaar, bestuur@bommelerwaar.nl, www.bommelerwaar.nl

Antje van Ginneken (06-3015 8432) & Onno van Bekkum, 06-3614 5231

Van oud. Binnen de 'oude economie' zijn we er aan gewend dat overheid en grote marktpartijen in feite 'het spel spelen'. Het doel van de oude economie is 'geld'. De wet- en regelgeving van de overheid legitimeert het handelen van de marktpartijen. De burgers kijken toe en betalen de rekening: als consument en als belastingbetaler. En dragen collectief de schade o.a. aan de natuurlijke leefomgeving.

Naar nieuw. De Coöperatieve Samenleving werkt aan de ontwikkeling van een 'nieuw speelveld', aansluitend bij de transitie van verzorgingsstaat naar participatiesamenleving. Dat is een zoektocht en een collectief leerproces. Ook de overheid en marktpartijen moeten nog wennen aan de nieuwe rol van burgers om volwaardig mee te spelen. Op het nieuwe speelveld is het doel het welzijn van de mensen. Men is te gast in en dienend aan 'het gebied': de bewoners, hun gemeenschappen en sociaal-economische infrastructuur. Burgers spelen mee in teams, coöperatief georganiseerd. Samen onderzoeken we in de praktijk de spelregels die passen bij een nieuwe, circulaire economie en inclusieve samenleving: hoe ziet behulpzame wet- en regelgeving voor bottom-up gebiedsontwikkeling eruit? Ook nu verleent de wet- en regelgeving de legitimiteit. Bijzondere spelregelzones, aansluitend bij de ruimte binnen de wet (elke wet en zéker de nieuwe Omgevingswet) verlenen experimenteeruimte. Burgercoöperaties richten 'learning labs' in om samen mét overheid en bedrijfsleven de economie en samenleving van het gebied opnieuw en evenwichtig vorm te geven. Ten behoeve van ons allemaal.

'Nieuwe Spelregels Coöperatieve Circulaire Gebiedsontwikkeling'

(Conceptversie 4.5 dd. 04/09/2016)

1 Wij zijn het gebied.

Eenieder die woonachtig, gevestigd en kortstondig of langdurig te gast is binnen het gebied is welkom als mens, als coöperatielid en klant, deelnemer en organisator, dan wel zijnde overheid of marktpartij als samenwerkingspartner met respect voor de gastvrijheid van het gebied;

2 We zijn integer en we leren.

... indien integer handelend vanuit statutair bepaalde universele, coöperatieve waarden, met het 'doen' verbonden aan het 'zijn' en vanuit een lerende houding, individueel en collectief, gericht op competentie- en capaciteitsontwikkeling dienstbaar aan het gebied;

3 Onze doelstelling is gebiedsontwikkeling.

... om vanuit zelfopdracht dan wel op uitnodiging, en indien onder coöperatieve vlag met bestuurlijke goedkeuring, bij te dragen aan de realisatie van de gezamenlijke gebiedsdoelstelling;

4 We voorzien samen in onze basisbehoeften.

... middels actie gericht op het (levensloop) bestendig zelf-voorzien in de wezenlijke behoeften van de bewoners (d.w.z. burgers, boeren en tuinders, ZZP'ers, MKB, scholen, verenigingen enz) van het gebied, hun huishoudens en gemeenschappen;

5 We versterken gebiedseconomische transacties.

... met circulaire (gebieds)economie als motor voor persoonlijke, gemeenschappelijke en gebiedsontwikkeling en sociale cohesie, waarbij geld middel is en niet het doel, waar de nadrukkelijke voorkeur uitgaat naar de brede inzet van lokaal beschikbaar talent en middelen, zonder afval of afvallers;

6 We investeren samen in gemeenschappelijke infrastructuur.

... met eigendom, investering, rendement en risico van productieve infrastructuur voor het gebied en diens bewoners democratisch gedragen, verankerd, geborgd, bestuurd, beheerd, gedeeld en geëxploiteerd door de georganiseerde bewoners van het gebied met hun samenwerkingspartners;

7 We hanteren de 'circulaire waarde van grond en gebied'.

... met een vanuit voortdurend gebiedsperspectief gezien eerlijke, uniforme en transparante waardering en vergoeding voor individueel, gezamenlijk en door derden geleverde arbeid, kwaliteit, kapitaal, goederen en diensten, onder afdracht ter versterking van het collectief;

8 We dragen onze bestuurlijke verantwoordelijkheid.

... (be)sturend volgens de principes van goed bestuur en statutair gedefinieerde uitgangspunten voor inclusieve en coöperatieve besluitvorming, beheerst door de kracht van eenheid, de waarde van het argument in groepeerigheid en het wegnemen van eventuele bezwaren van (mede)bewoners en samenwerkingspartners;

9 We bewegen (binnen) de wet.

... acterend conform de regels van de (experimenteeruimte binnen de) wet, en gevraagd of volgens aanbod bijdragend aan bevorderlijke wetsvernieuwing, op alle niveaus van gemeentelijk tot Europees en participierend namens het gebied;

10 We verbinden met het grotere geheel.

... en strategisch in samenhang met coöperatieve gebiedsontwikkelingen elders in het regionale en (inter)nationale coöperatieve ecosysteem, vanuit wederkerigheid kwaliteit, middelen en 'uitgevonden wielen' delend, immer in harmonie met de ecologie en het hoogste belang van alle wereldburgers.